

TÜRK TİCARET KANUNU İLE SERMAYE PİYASASI KANUNA GÖRE ANONİM ŞİRKETLERDE HİSSE GERİ ALIMI VE MALİ BOYUTU

Onur ÇELİK, YMM

Özet

Ülkemizde, Avrupa Birliği düzenlemeleri de dikkate alınarak eskisine nazaran daha fazla imkanın tanındığı yeni Türk Ticaret Kanunu ile Sermaye Piyasası Kanunu düzenlemeleri uyarınca şirketlere esas veya çıkarılmış sermayesinin onda birine (% 10) kadar kendi hisse senetlerini iktisap etme yani geri satın alma olanağı verilmiştir. Hisse geri alım kararlarının arkasında özellikle halka açık anonim ortaklıklar bakımından başta hisse senedi fiyatında oluşan aşırı dalgalanmaları önlemek, şirketin kontrolünü kaybetmemek ve finansman politikası aracı olarak kullanmak gibi birçok neden bulunmaktadır.

Sağladığı imkanlarla önemli bir finansal enstrüman olan hisse geri alım sürecinin tek düzen hesap planı uyarınca muhasebeleştirilme aşaması ile geri alınan şirket hisselerinin elden çıkartılması, geri alınan şirket hisselerinin elde çıkartılmadan bu hisselerle kar payı dağıtılıp dağıtılamayacağı ve kar payı dağıtılmasının mümkün olması halinde ise söz konusu kar payının hukuki durumuna ilişkin vergilendirilme aşamalarında çeşitli belirsizlikler bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Hisse Geri Alımı, Vergileme.

Giriş

Türk Ticaret Kanunu'nun¹ 329'uncu maddesine göre anonim şirket, sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı yalnız malvarlığıyla sorumlu bulunan şirkettir. Anonim şirketlerin kanuni tanımında da ifade edilen özellikleri arasında, bu şirketlerin "belirli" olan sermayesinin "paylara bölünmüş" olması da yer almaktadır. Söz konusu sermayenin "pay" adı verilen alt birimlere bölünmesi halinde ise payları temsil eden varlıklar olarak da kıymetli evrak hükmüne haiz "pay senetleri" (hisse senetleri) ortaya çıkmaktadır.

Anonim şirketler açısından esas sermaye, pay sahiplerinin şirkete getirmeyi taahhüt ettikleri malvarlığı toplamının nakit olarak ifadesi olup, söz konusu taahhüdün karşılığında pay sahiplerine pay sahipliğini tevsik eden pay senetleri (hisse senetleri) verilmektedir. Söz konusu payların pay sahibi gerçek veya tüzel kişilerin tasarrufuna amade kılınması esas olmakla birlikte, gerek Türk Ticaret Kanunu gerekse halka açık olan ve halka açılmış gibi sayılan şirketlere ilişkin hukuki düzenlemelerin yapıldığı Sermaye Piyasası Kanunu'na² göre şirketler, çeşitli gerekçelerle kendi hisse senetlerini mevcut pay sahiplerinden geri (bedeli mukabili) alabilmektedirler. Pay (hisse) senetlerinin şirket tarafından geri alınması halinde, hisselerini devreden hissedarlar ile hisseleri geri alan ve şartlar olgunlaştığında geri alınan hisseleri elden çıkartan şirketin vergi kanunları karşısındaki durumuna ilişkin olarak yapılacak değerlendirmeler bu yazımızın konusunu oluşturacaktır.

¹ 14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

² 30.12.2012 tarih ve 28513 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

1. Şirketlerin Kendi Hisse Senetlerini Geri Alım Nedenleri

Şirketlerin hisse senetlerini geri almalarının birçok nedeni olmakla beraber bunların başlıcaları;

- ✓ Hisse senetlerinin piyasada düşük bir bedelle değerlendirildiğinin düşünülmesi nedeni ile hisselerin bir kısmının toplanarak hisse senedinin fiyatını arttırmak,
- ✓ Hisse senedi fiyatında oluşan aşırı dalgalanmaları önlemek,
- ✓ Hisse başı kazanç ve öz sermaye karlılığı (ROE) gibi oranları yükseltmek (hisse geri alımı nedeni ile öz kaynaklar azalmakta ancak kar değişmediğinden daha az sermaye ile elde edilmiş görünen hisse başına kâr ve öz sermaye karlılığı yükselmekte)
- ✓ Finansman politikası aracı olarak kullanmak,
- ✓ Hissedarlara nakit kaynak temin etmek,
- ✓ Hissedarlara ve piyasaya şirketin geleceği ile ilgili olumlu mesaj ve güven vermek,
- ✓ Şirketin kontrolünü istenmeyen rakiplere vermemek,
- ✓ Vergi planlama aracı olarak kullanmak.

2. Türk Ticaret Kanunu (TTK) Hükümlerine Göre Hisse Geri Alımı

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, anonim şirketin kendi paylarını iktisap etmesi konusunda Avrupa Birliği'nin şirketlere ilişkin 77/91 sayılı ikinci önermesine uygun olacak şekilde önemli bir yenilik getirmiştir. Kanunda, şirketlere, genel kurul kararı ile esas veya çıkarılmış sermayelerinin **en fazla onda biri oranında (% 10)** kendi paylarını **iktisap veya rehin** olarak kabul etme hakkı tanınmıştır. (TTK 379/1).

Genel kurul kararında, yönetim kurulu şirketin kendi paylarını iktisap etmesi hususunda yetkilendirilmelidir. Yönetim kuruluna bu yetki **en fazla beş yıllık süre** için verilebilir. Genel kurul kararında, yönetim kurulunun **iktisap edeceği veya rehin alacağı paylarının toplam itibari değerleri ve paylara ödenebilecek en yüksek ve en düşük bedel belirlenmelidir.** (TTK 379/2).

Bunların yanı sıra, **şirketin malvarlığının kendi paylarını iktisap etmesine yeterli olması gerekir.** Şirketin net aktifinin, iktisap edilecek payların bedelleri düşüldükten sonra, en az esas sermaye veya çıkarılmış sermaye ile kanun ve ana sözleşme uyarınca dağıtılmasına izin verilmeyen yedek akçelerin toplamı kadar olması gerektiği belirtilmiştir.(TTK 379/3).

Başka bir deyişle şirket, pay iktisabı için yapacağı ödemeyi, **bağlı malvarlığı unsurlarından değil, bilanço karı ve serbest yedek akçelerden oluşan serbest malvarlığından yapmalıdır.** Ancak, şirketin serbest malvarlığı ne olursa olsun yapılabilecek en fazla iktisap tutarı **esas veya çıkarılmış sermayenin onda birine karşılık gelen miktardır** (TTK 379/1).Şirketin iktisap edebileceği **paylarının bedellerinin tamamen ödenmiş olması** gereği de bir diğer unsurdur (TTK 379/4).

Bahsi geçen şartlara uymak kaydıyla şirket, sermayesinin **yüzde onuna kadar** kendi paylarını **iktisap ve rehin olarak kabul edebilir.** Başka bir ifade ile yetkilendirme çerçevesinde, yüzde on oranının altında kalan **ivazlı (bedelli) iktisap** ve payların rehin olarak kabulünde bir sakınca bulunmamaktadır. Bu orana kadar iktisap edilmiş hisse senetlerinin **elden çıkarılması zorunluğu da yoktur.**

Şirket paylarını iktisap ettikten sonra, **iktisap bedelini karşılayacak miktarda yedek akçe ayırmakla yükümlüdür**. Bu yedek akçeler, ancak iktisap edilen paylar tekrar elden çıkarılır veya itfa edilirse çözümler. (TTK 520/1).

Şirket, **yasal sınırı aşacak şekilde kendi paylarını iktisap edemez**. Yasal sınırı aşan iktisaplar ve 379. maddedeki koşullara **aykırı olarak yapılan iktisaplar, altı ay içinde elden çıkarılmalıdır** (TTK 385).

Yönetim kurulu, **yasal sınırı aşan** iktisapları altı aylık süre içinde satamazsa, **sermaye azaltılması yoluyla bu paylar derhal itfa edilmelidir**. (TTK 386).

Yavru şirketin yapacağı iktisaplar, ana şirketin paylarını iktisap etmesine ilişkin kurallara tabidir. Yavru şirket, ancak maddede belirtilen koşulları gerçekleştirebilirse, ana şirketin paylarını iktisap edebilir (TTK 379/5).

Bir şirket, **yakın ve ciddi bir kayıptan kaçınmak için gerekli olduğu takdirde**, kendi paylarını, **379' uncu maddeye göre genel kurulun yetkilendirmeye ilişkin kararı olmadan da iktisap edebilir**. Payların bu yolla iktisabı hâlinde yönetim kurulu ilk genel kurulda iktisabın sebep ve amacı, iktisap edilen payların sayıları, itibarî değerlerinin toplamı ve sermayenin ne kadarını temsil ettiği, bedeli ve ödeme şartları hakkında bilgi verir. (TTK 381).

Bilindiği üzere pay (hisse) senetleri sahiplerine;

- Ortaklık hakkı,
- Yönetime katılma (oy) hakkı,
- Kar payı (temettü) ve temettü avansı alma hakkı,
- Rüçhan hakkı (yeni pay alma hakkı),
- Bedelsiz pay alma hakkı,
- Tasfiyeden pay alma hakkı,
- Bilgi edinme hakkı sağlar.

Pay senedine bağlı hakların kullanılması noktasında ise, şirketin iktisap ettiği kendi payları ile yavru şirket tarafından iktisap edilen ana şirketin payları, ana şirketin **genel kurul toplantı nisabında dikkate alınmaz. Bedelsiz payların iktisabı hariç, şirketin devraldığı kendi payları hiçbir pay sahipliği hakkı vermez**. (TTK 389).

Yani geri alınan paylara ilişkin olarak konu hakkında ikinci bir Genel Kurul kararına kadar bedelsiz pay iktisabı hariç, **oy kullanma hakkı, kar payı, toplantıya katılma hakları gibi tüm hakları yasal düzenlemeler gereği donar**.

3. Sermaye Piyasası Kanunu (SPK) Hükümlerine Göre Hisse Geri Alımı

Türk Ticaret Kanunu'nun 379/5'inci maddesi hükmü uyarınca pay senetleri borsada işlem gören şirketler hakkında ise Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemelerinin geçerli olacağı belirtilmiştir. Nitekim Sermaye Piyasası Kanunu'nun 22'inci maddesi uyarınca da halka açık ortaklıkların kendi paylarının satın alması düzenlenmiştir. Söz konusu madde uyarınca, Sermaye Piyasası Kurulu, halka açık ortaklıkların kendi paylarını satın ve rehin almasına ilişkin şartlara, işlem sınırlarına, geri

alınan payların elden çıkarılması veya itfası ve bu hususların kamuya deklare edilmesine ilişkin usul ve esasları düzenleme yetkisine sahiptir.

Sermaye Piyasası Kurulu, bu yetkiyi "**Geri Alınan Paylar Tebliği**"³ aracılığı ile kullanmıştır. Tebliğ uyarınca, şirketlerin geri alım yapabilmesi TTK hükümlerine paralel olarak genel kurulun yönetim kurulunu yetkilendirmesi esasına dayandırılmakta ancak şirketlerin yakın ve ciddi bir kayıptan kaçınmak amacıyla genel kurulun yetkilendirmeye ilişkin kararı olmadan da yönetim kurulu kararıyla kamuyu aydınlatmaya ilişkin yükümlülükler uymak şartıyla geri alım yapabileceği belirtilmiştir.

Şirketin, tebliğ hükümleri çerçevesinde geri alınan paylarının nominal değeri, daha önceki alımlar dahil şirketin ödenmiş veya çıkarılmış sermayesinin **yüzde onunu aşamaz**. Geri alınan payların toplam bedeli, Kurul düzenlemeleri çerçevesinde **kâr dağıtımına konu edilebilecek kaynakların toplam tutarını aşamaz**.

Genel kurul tarafından onaylanmış geri alım programının süresi **Türk Ticaret Kanunu düzenlemelerinden farklı olarak** payları borsada işlem gören şirketler için **azami üç yıl**, payları borsada işlem görmeyen şirketler için ise **azami bir yıldır**. Geri alım programında herhangi bir süre belirtilmemiş olması durumunda azami süre boyunca, süreli bir programın onaylanması durumunda ise ilgili süre boyunca söz konusu program yürürlükte olacaktır. Süreli geri alım programlarının bitmesini takiben yeni bir programın uygulanabilmesi için **yeni bir genel kurul kararı alınması** gereklidir.

Geri alınan paylar ile bu paylar nedeniyle edinilmiş bedelsiz paylar şartlara uymak şartıyla **süresiz olarak elde tutulabilir**.

Geri alınan hisse senetlerine bağlı hakların kullanılması ilişkin düzenlemelere ise Tebliğin 18'inci maddesinde değinilmiştir. Buna göre geri alınan paylar ortaklıkların genel kurullarında **toplantı nisabının hesaplanmasında dikkate alınmaz**. Geri alınan paylardan kaynaklanan **bedelsiz paylara ilişkin haklar ise saklı tutulmuştur**.

Bağlı ortaklıkların satın aldığı ana ortaklığın paylarına ait **oy hakları** ile buna bağlı diğer haklar **kendiliğinden donar**. **Hakların donması hali**, ancak payların ortaklığın veya bağlı ortaklığının **elinde bulunduğu süreyle sınırlıdır**. Bu payların üçüncü kişilere devri ile birlikte ortaklık hakları kendiliğinden doğar.

Şirketlerin elde ettikleri bedelsiz paylar dahil geri alınan payları, **"temettü"** ve **"yeni pay alma hakkı (rüçhan hakkı)" hariç hiçbir pay sahipliği hakkı vermez**. Yani temettü ve yeni pay alma hakkı korunmuştur.

Sermaye Piyasası Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu arasındaki **en önemli fark**, kendi hisselerini satın alan şirkete, **"kar payı"** ve **"yeni pay alma hakkının (rüçhan hakkı)" kullanılmasına olanak tanınmasıdır**. Bununla birlikte bağlı ortaklıkların satın aldığı ana ortaklığın payları için bu haklar da dahil hakların kendiliğinden donduğu ayrıca düzenlenmiştir.

Sermaye Piyasası Kanunu'na göre hisse geri alımında düzenlemeler ana hatları ile yukarıdaki gibi olmakla birlikte Sermaye Piyasası Kurulu'nun 21 Temmuz 2016 tarihli açıklamasına göre⁴ 15

³ 03.01.2014 tarih ve 28871 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

⁴ <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20160721&subid=0&ct=c&submenuheader=null>, erişim tarihi 11.05.2017

Temmuz 2016 tarihi sonrasında ülkemiz sermaye piyasalarında yaşanan gelişmeler doğrultusunda hisse geri alım işlemlerine ilişkin **herhangi bir limit olmaksızın (%10 limiti)** işlem yapılabilecektir.

4. Geri Alınan Payların Muhasebeleştirilmesi

Bilindiği üzere ülkemizde ticari işletmelerin yasal kayıt ve defterlerini 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'na⁵ göre tutmaları gerekmektedir. Bu çerçevede işletmeler, faaliyetlerine ilişkin mali kayıtları Vergi Usul Kanunu'na göre hazırlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğlerine (MSUGT) göre ve tebliğ açıklamaları doğrultusunda oluşturulan Tek Düzen Hesap Planında (TDHP) gösterilen hesap kodlarını kullanarak gerçekleştirmelidirler. Ancak Tek Düzen Hesap Planında **şirketlerin kendi hisselerini satın almaları halinde** hangi hesap kodunu kullanacaklarına dair bir açıklama ise bulunmamaktadır. Bu gibi hallerde işletmeler kendi ihtiyaçlarına göre Tek Düzen Hesap Planında (TDHP) kullanılmayan hesap kodlarını kullanarak bu sorunu çözmektedirler.

Geri Alınan Paylar Tebliği'nin 20'nci maddesinde ise geri alınan payların muhasebeleştirilmesinde, SPK'nın finansal raporlamaya ilişkin düzenlemeleri ile TMS/TFRS'lerin esas alınacağı belirtilmiştir.

Türkiye Muhasebe Standartları'nın (TMS) finansal araçları düzenleyen 32 numaralı Türkiye Muhasebe Standardının⁶ "şirketlerin kendi hisselerini iktisap etmesi" başlıklı bölümünde yer verilen açıklamalara göre, işletmenin kendi hisselerini satın alması durumunda, işletmenin satın alınan kendi hisselerini öz kaynaktan düşmesi, alınan ya da ödenen tutarların ise doğrudan öz kaynaktan muhasebeleştirilmesi gerektiğine değerlendirilmiştir.

Örnek : Z AŞ'nin esas sermayesi 10.000.000 TL olup, her biri 10 TL nominal değerli 1.000.000 adet paya ayrılmıştır. Şirket yönetim kurulu 01.08. 2016 tarihinde kendi paylarından 50.000 adedini, her birini 20 TL'den satın almıştır. Ödeme, banka hesabı kaniyle yapılmıştır. İktisap edilen paylar için yılsonunda, yasal zorunluluk gereğince geçmiş yıllar karlarından karşılanmak üzere iktisap bedelleri tutarında yedek akçe ayrılmıştır.

				01.08.2016
1	51X- Geri Satın Alınan Paylar	1.000.000		
	102- Bankalar		1.000.000	
	Payların geri satın alınması.			
2	31. 12. 2016			
	570- Geçmiş Yıllar Karları	1.000.000		
	540- Yasal Yedekler		1.000.000	
	Geri alınan paylar için ayrılan yedek akçe.			

⁵ 10.01.1961 tarih ve 10703 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

⁶ 28.10.2006 tarih ve 26330 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere TDHP kapsamında uygun bir “öz kaynak hesabı” kullanılarak işlem yasal kayıtlarda izlenmelidir. Söz konusu hisse ediniminin “bilanço aktifinde mali duran varlıklarda izlenmesi” TDHP’nin işleyişi ile çok uygun olmadığı kanaatindeyiz. Aksi takdirde şirket aktifi gerçeği yansıtmaktan uzak olacaktır. Bu şekilde bir izleme yapılması vergi uygulamaları açısından sorunlar yaratabilir (ör; örtülü sermaye) ve bunun sonucunda “şirket öz sermayesi” olduğundan fazla hesaplanabilir. Bu şekilde bir işlem yapılması halinde, vergi uygulamaları açısından söz konusu tutar öz kaynaktan indirilmelidir.⁷

5. Sürecin Mali Boyutu

5.1. Hisse Senedi Sahibinin Hisselerini Elden Çıkarması

Mali mevzuatımıza göre, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu⁸ (GVK) uyarınca gerçek kişilerin belli mal ve haklarını (ortaklık hakları veya hisseleri dahil) elden çıkarmasından doğan kazançlar, mükerrer madde 80 uyarınca değer artış kazançlarıdır. Kanun maddesi uyarınca, tam mükellef kurumlara ait olan ve iki yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri hariç olmak üzere, menkul kıymetlerin veya diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar “değer artış kazancı” olarak verginin konusuna girmektedir.

Geliri elde eden gerçek kişi olması halinde durum yukarıda bahsedildiği şekilde olmakla beraber, geliri elde eden kurum olması halinde ise 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu⁹ (KVK) uyarınca kurumlar vergisi ödenmesi söz konusu olacaktır. Bilindiği üzere kurumların elde ettiği tüm kazançlar kurum kazancını oluşturmakta ve üzerinden vergi tarh edilmektedir. Ancak bazı hallerde söz konusu kazançlar çeşitli nedenlerle vergiden müstesna tutulabilmektedir. Bu hallerden birisi de KVK madde 5/1-e uyarınca düzenlenen ve iştirak kazançlarının elden çıkartılması nedeniyle elde edilen kazançlara ilişkin istisnadır. Madde düzenlemesi uyarınca, kurumların en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan iştirak hisseleri ile aynı süreyle sahip oldukları kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançların % 75’lik kısmı kurumlar vergisinden istisnadır.

Sürecin Katma Değer Vergisi Kanunu¹⁰ (KDVK) karşısındaki durumu ise kurumlar vergisi mükelleflerince hisse senedi ya da ilmühaber bastırılmışsa satış işleminin KDV’den müstesna olması şeklindedir (KDVK madde 17/4-g). Hisse senedi veya ilmühaber yoksa satış iştirak hissesi satışı olarak değerlendirilecek ve kurumların aktifinde en az iki tam yıl süreyle bulunan iştirak hisselerinin satışı suretiyle gerçekleşen devir ve teslimler KDVK madde 17/4-r uyarınca vergiden istisna olacak, diğer şartlarda ise söz konusu teslimler vergiye tabi olacaktır. Gerçek kişilerin anonim şirket hisselerini satışı halinde ise, söz konusu işlemin verginin konusuna girmemesi nedeni ile hisselerin elde tutulma süresine bakılmaksızın teslim katma değer vergisine tabi değildir.

5.2. Kendi Hisselerini Satın Alan Anonim Şirketin Hisselerini Elden Çıkarması

⁷Abdülkadir Kahraman, Şirketin Satın Aldığı Kendi Hisselerini Satması Kar Payı mı, Değer Artış Kazancı mı ?, <http://kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=657> , erişim tarihi 12.05.2017

⁸ 06.01.1961 tarih ve 10700 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

⁹ 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁰ 02.11.1984 tarih ve 18563 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Daha öncede belirttiğimiz üzere kurumların elde ettiği tüm kazançlar kurum kazancını oluşturmakta ancak KVK madde 5/1-e uyarınca kurumların en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan **iştirak hisseleri** ile aynı süreyle sahip oldukları kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançların % 75'lik kısmı ise kurumlar vergisinden istisnadır.

Bu noktada önem arz eden husus ise “**iştirak**” teriminden ne anlaşılması gerektiğidir. Konu ile ilgili olarak 1 seri numaralı Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde¹¹ “**iştirak hisseleri**” deyiminin menkul değerler portföyüne dahil hisse senetleri ile ortaklık paylarını ifade ettiğini bunların ise;

- Anonim şirketlerin **ortaklık payları veya hisse senetleri**,
- Limited şirketlere ait iştirak payları,
- Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komanditer ortaklarına ait ortaklık payları,
- İş ortaklıkları ile adi ortaklıklara ait ortaklık payları,
- Kooperatiflere ait ortaklık payları olduğu belirtilmiştir.

1 Sıra No’ lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’nde¹² ise, “**242 İştirakler Hesabı**” “*İşletmenin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık paylarının izlendiği hesaptır.*” şeklinde tanımlanmıştır.

Söz konusu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere iştirak teriminden anlaşılması gereken bir işletmenin, **bir başka işletmenin ekonomik ve yönetsel faaliyetlerine ilişkin politikalarına katılabilmek amacıyla söz konusu işletmenin paylarına ortak oluşudur.**

Bu durumda akla gelen soru, bir anonim şirketin kendi hissesini satın alması ve belirli bir süre sonrasında söz konusu paylarını elden çıkartması durumunda KVK’da yer alan **iştirak hisseleri satış kazancı istisnasından yararlanıp yararlanamayacağıdır.**

1 seri numaralı Kurumlar Vergisi Genel Tebliği ve 1 Sıra No’ lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği çerçevesinde konu ile ilgili görüşümüz, **kendi hissesini satın alan anonim şirketin hisselerini yeniden satması halinde** ortaya çıkacak olan olası karın, bu hisselerin “**iştirak hissesi**” gibi değerlendirilmesinin mümkün olmaması nedeniyle **iştirak satış kazancı istisnasından yararlanmasının söz konusu olamayacağı şeklindedir.**

Nedeni ise şirketin geri aldığı kendi payları ile **bir başka işletmeye ortak olmaması, bu durumda aldığı payların teorik olarak kendisine ortaklık hakkı tanıyabileceği fakat bir şirketin de yine kendisinin ortağı olmasının mümkün olmamasıdır.** Bahsi geçen nedenlerle satıştan doğan kazançlara iki yıl geçse ve diğer ilgili şartlar yerine getirilse bile kurumlar vergisi istisnasının uygulanamayacağı düşünülmektedir.

Kaldı ki makalemizin yukarıda yer alan bölümlerinde de vurgulandığı üzere, şirketin kendi hissesini satın alma işleminin **iştirak hissesi edinmiş olması şeklinde değerlendirilemeyeceği ve bu nedenle de hisselerin TMS 32 düzenlemeleri uyarınca öz kaynak hesabında muhasebeleştirilmesi gerekmektedir.**

¹¹ 03.04.2007 tarih ve 26482 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

¹² 26.12.1992 tarih ve 21447 (M) sayılı

Konu ile ilgili görüşümüz bu işlemin istisna hükümlerinden yararlandırılmasının hukuken mümkün olmadığı şeklinde olmakla beraber, gerek TTK gerekse SPK düzenlemeleri uyarınca Avrupa Birliği normları baz alınarak uygulamaya konulan **modern bir finansal aracın vergisel yükler nedeniyle kullanılabilir olmaktan çıkartılmasının** ve özellikle halka açık firmaların ekonomik dalgalanmaların yoğun olduğu dönemlerde hisse senetlerinin fiyatlarında ortaya çıkan ani düşüslere müdahale edilme imkanının ortadan kaldırılması ile şirket değerinin düşmesine ve dolayısıyla da yatırımcıların haklarının zedelenmesinin önüne geçilebilmesi adına gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği düşünülmektedir.

5.3. Kendi Hisselerini Satın Alan Anonim Şirketin Satın Almış Olduğu Hisseyi Elden Çıkarmadan Kar Payı Dağıtması

Gelir Vergisi Kanunu'nun 75' inci maddesinde; sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği kar payı, faiz, kira ve benzeri iratların menkul sermaye iradı olduğu ve yine kaynağı ne olursa olsun her nevi hisse senetlerinin kâr paylarının da menkul sermayede iradı sayılacağı düzenlenmiştir.

Kar paylarının dağıtılması halinde vergileme ise esas itibariyle kaynaktan kesinti (stopaj) yöntemi ile gerçekleştirilmektedir. Söz konusu ödemelerle ilgili vergi kesintisine ilişkin hükümler ise gerçek kişiler için Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesinde, kurumlar vergisinden muaf kurumlar için Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 15'inci maddesinde ve dar mükellef yabancı kurumlar için ise Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 30'uncu maddesinde düzenlenmiştir.

Dağıtılacak kar payı esas itibariyle vergi kesintisine tabi kazançlardan oluşsa **bile tam mükellef kurumlara** ödenen kar payları üzerinden ise vergi kesintisi yapılmayacaktır. İlave olarak Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 5/1-a maddesinde düzenlenen **iştirak kazançları istisnası** hükümleri çerçevesinde kurumların tam mükellefiyete tabi başka bir kurumun sermayesine katılımlarından elde ettikleri kar payları da kurumlar vergisinden **istisna edilmiştir**.

Kar paylarına ve vergilendirilme rejimine kısaca değindikten sonra, ana konumuz olan Türk Ticaret Kanunu ile Sermaye Piyasası Kanuna hükümleri uyarınca hisse geri alımında bulunan bir anonim şirketin geri aldığı kendi hisselerine, hisse sahipliğinin hissedara tanımış olduğu kar payı alma hakkı çerçevesinde kar payı dağıtıp dağıtamayacağı ve karın dağıtılabiliyor olması halinde ise vergilendirme sürecinin ne şekilde gerçekleştirileceğine dönebiliriz.

Daha öncede değinildiği üzere Türk Ticaret Kanunu (madde 389) uyarınca geri alınan pay senedine bağlı hakların kullanılması bakımından ikinci bir Genel Kurul kararına kadar bedelsiz pay iktisabı hariç, oy kullanma hakkı, kar payı, toplantıya katılma hakları gibi tüm hakları **yasal düzenlemeler gereği donar**. Bahsi geçen bedelsiz pay iktisabı hariç, hisse **hiçbir pay sahipliği hakkı vermez**. Bu nedenle **TTK uyarınca geri alınan paylara kar payı dağıtılması da mümkün olamamaktadır**.

Nitekim 389'uncu madde gerekçesini incelediğimizde de, şirketin hamiline hisse senetlerini inançlı bir işlem ile devredip kendisini genel kurulda temsil ettiremeyeceği, oy kullanamayacağı, temettü alamayacağına değinilmektedir. Bu hükümlerle ilgili bir kısım sorunların kanunî çözümlerin sakıncaları göz önüne alınarak içtihadı ve öğretiyi bırakılmış olduğu, bu sorunların AB'nin İkinci Yönergesinde de bu sebeple çözülmediği ve durumun İsviçre'de de böyle olduğu açıklanmaktadır.

Gereğince, AB ülkelerinde söz konusu sorunlarda bazen değişik sonuçlara varıldığı ve işaret edilmek istenen sorunlar, inter alia (latince diğer yandan), söz konusu payların tutarınca toplantı

nisabının azalıp azalmadığı; **tahakkuk eden temettünün kanunî yedek akçelere alınıp şirketin malvarlığı haline mi geldiği, yoksa özel bir hesaba konulup payın devri ile birlikte devralana mı verileceği, rüçhan hakkının kullanılmasının bedelsiz paylara kıyaslanıp kıyaslanmayacağına da değinilmiştir.** Yine, yabancı doktrinde "pay sahipliği vermeme" nin geçici bir hâl olduğu, paylar anonim şirketin elinde iken pay sahipliği haklarının dondukları, payların devri ile birlikte söz konusu paylardan kaynaklanan **hakların canlandığı görüşünün savunulduğu** da vurgulanmaktadır.

Sermaye Piyasası Kanunu tarafında ise, geri alınan pay senedine bağlı hakların kullanılması bakımından Türk Ticaret Kanunu'ndan **farklı olarak**, kendi hisselerini satın alan şirkete, **kar payı ve yeni pay alma hakkının (rüçhan hakkı) kullanılmasına olanak tanınmıştır.** Diğer hakların donması halinin ise, payların ortaklığın veya bağlı ortaklığının elinde bulunduğu süreyle sınırlı olduğu ve **bu payların üçüncü kişilere devri ile birlikte ortaklık haklarının kendiliğinden doğacağı düzenlenmiştir.**

Tüm bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, halka açık olmayan veya halka açık sayılmayan anonim şirketlerin kendi hisselerini geri almaları halinde bu hisseler TTK hükümleri uyarınca kar payı dağıtılamayacak, halka açık veya halka açık sayılan anonim şirketler ise SPK düzenlemeleri uyarınca bu hisseler kar payı dağıtılabilecektir.

Bu durumda, SPK düzenlemelerine tabi anonim şirketin geri almış olduğu hisseler kar payı dağıtması halinde ise vergileme nasıl gerçekleştirilecektir. Öncelikle geri alım programı çerçevesinde hisseyi elinden çıkaran tarafın (gerçek kişi veya kurum), hisselerin sahipliğini ve zilyetliğini devir işlemi sonucunda terk ettiği söz konusu hisseler üzerinde hukuken bir hak iddia etmesi mümkün değildir. Bu nedenle bu kişilerin bahsi geçen hisseler dağıtılacak kar payı nedeniyle herhangi bir vergilendirmeye tabi tutulması mümkün değildir. Kaldı ki bu kişiler bakımından vergiyi doğuran olay gerçekleşmemekte ve herhangi bir mükellefiyette doğmamaktadır.

Kendi hisselerini geri alım programı çerçevesinde satın alan anonim şirket kar payı dağıttığında hisselerin hukuken sahibi olması ve üzerinde tasarruf yetkisi olması hasebiyle dağıtılacak kar payını da onun hak kazanması gerekmektedir. Burada haliyle akla gelecek soru ise **bir kurumun (anonim şirketin) kendi kendine kar payı dağıtıp dağıtamayacağıdır.** Ortada olağanın dışında bir durumun mevcudiyeti bulunmakla birlikte, SPK düzenlemeleri uyarınca bu durum hukuken mümkün görünmektedir. Bu durumda kendi hissesini satın alan ve kar payı dağıtan bu kurumun kendi hisselerine dağıtmış olduğu **kar payı ve dolayısıyla oluşacak gelir şirketin geliri olacaktır?** Söz konusu kar payı ve gelir üzerinden şirket vergilendirilecektir ? Vergilendirilecek ise Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 5/1-a maddesinde düzenlenen **iştirak kazançları istisnası hükümlerinden faydalanabilecektir ?** İştirak kazançları istisnasından yararlandırılacak ise **şirket kendi kendine mi iştirak etmiş sayılacaktır ? Yoksa söz konusu kar payı üzerinden stopaj mı yapılacaktır?**

Bilindiği üzere nama yazılı paylarda pay sahipleri defterinden de hareket edilerek kar payı elde edecek olanın hukuki statüsünü belirlemek mümkün olmakla birlikte **özellikle halka açık olup** borsada payları işlem gören şirketlerde hamiline yazılı pay sahiplerinin hukuki statüsünü tespit etmek daha zordur Konuyla ilgili açıklamalar 1 Seri No'lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinin

“15.6.4.” bölümünde yapılmıştır. Tebliğin bu kısmında özetle, borsada payları işlem şirketlerde kar payı elde edecek olanın hukuki statüsünü belirleme yükümlülüğü aracı kurumlara verilmiş olup bunlar kar payı muhatabına ilişkin olarak tebliğde belirtilen bilgileri (unvanı, vergi kimlik numarası, tam/dar mükellef olduğu, bağlı bulunduğu vergi dairesi, dar mükellef ise mukimi olduğu ülke ve kâr payını Türkiye’de bir işyeri veya daimi temsilci aracılığıyla elde ettiği ile adres bilgilerini) Takasbank-Merkezi Kayıt Kuruluşu’na aktaracaklar, Takasbank- Merkezi Kayıt Kuruluşu ’da kar dağıtımını yapacak şirkete yansıtacaktır. Kar payının doğrudan şirketten talep edilmesi halinde muhatabın hukuki statüsünü belirleme sorumluluğu kar dağıtımını yapan şirkete aittir.

İstenilen bilgilerin verilmemesi ya da eksik olması nedeniyle **muhatabın hukuki statüsünün tam olarak belirlenememesi halinde ise kesinti yapılması zorunludur.**

Bu açıklamalar uyarınca, muhatabın kendi kendine iştirak etmesi hukuken mümkün olmayacağı ve hisse sahibinin hukuki statüsünün tam olarak ortaya konulamamasından hareket edilerek kar payı üzerinden stopaj yapılma riski ve zorunluluğu doğmaktadır ?

Yoksa söz konusu dağıtılan kar payı üzerinden hiçbir vergilemenin yapılmaması, paylara ilişkin hakların ortaklığın veya bağlı ortaklığının elinde bulunduğu süre boyunca donduğu ana prensibinden hareketle bu payların **üçüncü kişilere devri ile birlikte ortaklık haklarının kendiliğinden doğması nedeniyle vergilemenin hissenin devir süresince ertelenmesi ve hisseyi devralan üçüncü kişi üzerinden yapılması mı gerekmektedir ? Bir diğer seçenek olarak ise kurum (anonim şirket) satın aldığı kendi hissesini tekrar üçüncü kişiye devrederken, hisse senedinin fiyatını belirleme noktasında daha önce dağıtmış olduğu kar payını da fiyata dahil edecek ve söz konusu hisse senedi elden çıkartılırken ilgili kar payı da bu sayede mi vergilendirilmiş olacaktır ?**

Akla gelen son soru ise TTK’nın 389’uncu madde hükmünde ve madde gerekçesinde de vurgulanan geri alınan paylara kar payı dağıtımına imkan vermeyen düzenleme ile Sermaye Piyasası Kanunu’nun (SPK) 22’nci maddesi ve bu düzenleme baz alınarak hazırlanan “Geri Alınan Paylar Tebliğinin” çelişmekte olup olmadığıdır.

Kişisel görüşümüz, SPK düzenlemelerinin TTK hükümleri ile çeliştiği şeklindedir. Bu nedenle geri alım programı çerçevesinde geri alınan hisselerle ilişkin hakların çeşitli hukuki ve mali amaçların gerçekleştirilmesine yönelik geçici bir süreçten kaynaklanıyor olması (her ne kadar elden çıkartmak için bir süre sınırı olmasada) ve paylar şirketin uhdesinde iken pay sahipliğine ilişkin hakların AB düzenlemeleri çerçevesinde de belirtildiği üzere donması ve payların devri ile donan hakların tekrar canlanması nedeniyle, kendi kendine kar payı dağıtan şirketin, söz konusu tutarları kar payı olarak dikkate almaması ve TMS hükümleri uyarınca geri alınan pay senetlerini öz kaynaklar altında izlemeye devam etmesidir. Hisselerin elden çıkartılması sonrasında ise bu tutarların, hisseleri yeni iktisap edecek kişiye devredilmesi ve kar payı dağıtımına ilişkin vergilendirilme sürecinin de hisseleri devir alan bu üçüncü şahıs üzerinden yürütülmesi yukarıda bahsi geçen soruların cevaplanması adına daha makul bir seçenek olacaktır.

SONUÇ

Ülkemizin, Cumhuriyetimizin 100’üncü yılı olması hasebiyle belirlenen 2023 yılı vizyonu çerçevesinde belirlediği hedeflerden birisi de ülkemizin ve özelinde İstanbul’un uluslararası finans merkezlerinden birisi olmasıdır. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi içinde iyi işleyen finansal piyasalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bu sayede tasarrufu artırma, şirketlerin finansman ihtiyaçlarını karşılama, likidite yaratma, risk yönetimini geliştirme ve dolayısıyla kaynakların etkin dağılım ve kullanımını geliştirerek ekonomik büyümeyi desteklemek mümkün olabilir. Bu bağlamda olmazsa olmaz şartlardan birisi ise basit, fonksiyonel, etkin çalışan bir hukuki alt yapı ile

gri alanların en azından minimum düzeyde olduğu ve piyasaların çalışmasına engel olmayacak düzeyde bir mali yükün bulunduğu vergilendirme sisteminin oluşturulmasıdır.

Bu çerçevede piyasadaki en temel finansal kaynak kullanıcısı olan ve tasarrufların dolayısıyla da sermayenin tabana yayılmasında önemli bir fonksiyon üstelenen ekonomik birimlerin başında ise anonim şirketler gelmektedir. Yabancı ülkelerde özellikle halka açık ortaklıklar tarafından başta finansman politikası ve hisse fiyatlarında oluşan volatilitiyi dengelemek amacıyla yoğun bir şekilde kullanılan ve makalemizde de üzerine eğilmeye çalıştığımız finansal bir enstrüman olan “hisse geri alımı” ile bağlantılı vergilendirilme süreçlerine ilişkin belirsizliklerin Türk Ticaret Kanunu ve AB direktifleri de göz önünde bulundurularak giderilmesi, başta uluslararası standartlarda işleyen bir hukuk altyapısının kurgulanması, etkin çalışan finansal piyasalara sahip olma ve en nihayetinde uluslararası bir finans merkezi olma hedefi doğrultusunda atılacak önemli adımlardan birisi olacaktır.

KAYNAKÇA

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu

3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu

Türkiye Muhasebe Standartları

1 Seri Numaralı Kurumlar Vergisi Tebliği

Geri Alınan Paylar Tebliği

1 Sıra Numaralı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği

Tek Düzen Hesap Planı

<http://www.spk.gov.tr/>

<http://kpmgvergi.com>

